PATRICE LUMUMBA 1925-1961

PATRICE EMERY LUMUMBA

Belçika Kongosu'nun bağımsızlığını kazandığı yıl, benim kuşağım ortaokulu bitiriyordu. O ilkgençlik yıllarının her şeyde alay edecek bir yan bulmakta üstad olan psikolojisi içinde Kongolu önderlerin adları, doğrusu, oldukça zengin bir kaynak sunmaktaydı. Örneğin "Bomboko" başlıca favorimizdi. "Kasavubu"nun adını Beyoğluspor'lu futbolcu Kasapoğlu'na, ya da kasap'a benzetirdik.

Lumumba'nın adını ilk kez o zamanlar duyduğumu anımsıyorum. Sonra, yıllar sonra, SBF'de doktora tezimi yazarken tanıştık ve arkadaş olduk. Bizim kasap tarafından öldürtülmesinden yaklaşık 10 yıl sonraydı.

Patrice Lumumba'nın yaşamı, çok tipik bir azgelişmiş ülke milliyetçiliği modeli olan Kara Afrika milliyetçiliğinin birçok açıdan yoğunlaşmış öyküsüdür. Bir kere, *kendisinin yetişmesi ve kişisel evrimi açısından.*

Lumumba, Afrikalı önderlerin büyük çoğunluğu gibi, fakir bir halk çocuğuydu. Onlar gibi misyoner okulunda okudu. Onlar gibi işin başında bütün derdi beyaz adamı taklit etmek oldu. "Evolué" *(eğitim görerek 'yontulmuş' zenci) statüsünü kazanıp da diğer Afrikalılardan biraz daha iyi muamele görmeye başlaması kendisi için büyük onur kaynağıydı. Fakat aynen diğer Afrikalı önderler gibi, ülkesine vaadedilen özgürlüğün ancak beyaz Avrupalı tarafından tanımlandığı kadar verileceğini bir gün anladı. Ülke düzeyinde yaptığı gezilerde de halkın her yerde formasyon, bilinç ve ulusal irade açısından sıfır olduğunu görünce, bu amorf kitlelerin başına geçerek onları kurtarmayı, kendisini de beyaz sömürgecinin izin vermediği yere getirmeyi kafasına koydu. Parya zencilere oranla ayrıcalıklı konumdaki "évolué" budalası Lumumba'dan milliyetçi önder Lumumba böyle doğdu.*

Fazla bir eğitim görmüşlüğü yoktu. Nereden olsun ki, ülkesi bağımsız olduğu gün, ilaç için bir tek üniversite bitirmiş Kongolu bulunmuyordu. Fakat bulunsaydı bile, Lumumba, Afrika koşulları içinde gerçek bir aydın, yani intelligentsia *üyesi sayılmak gerekirdi. Çünkü gelişmiş ülkelerin tersine, azgelişmiş bir ülkede aydın sayılmak için* entelektüel *olmak hiç şart değildi. Yalnızca ilkokul bitirmiş bile olsa, bir insan, içinde yaşadığı toplumun genel düzeyinin üzerinde ve ülkesinin siyasal-toplumsal sorunlarıyla yakından ilgili bir konumdaysa aydın sayılırdı.*

İkincisi, *Lumumba, getirmek istediği düzenin temel ilkeleri ve fikirleri bakımından Afrika milliyetçiliğinin prototipini oluşturmuştur.*

Ülke içindeki gezileri sırasında Lumumba'nın kafasında, kabileler arasında parçalanmış bu amorf kitleleri önce bağımsızlığa, sonra da birliğe götürmenin tek yolu olarak "yukarıdan devrim" fikri oluştu. Kitlelerden bir istem gelmediği zamanlarda onları mutluluğa götürmek aydınların göreviydi ve bunun da yöntemleri ancak, siyasal silah olarak tek parti, anayasal silah olarak da üniter devlet olabilirdi. Tek parti politikası halkın iradesini temsil edecek, doğal olarak hükümet politikası da partininkini sadık biçimde izleyecekti. Böylece oluşacak halk-parti-devlet özdeşliği sayesinde, kabilelere bölünmüş Kongo halkı bütünleştirilmiş olacaktı. Yalnız, federal devlet modelinin karşıtı olan üniter devlet ilkesinin getirilmesi şarttı; çünkü üniter devlet olmaksızın tek parti sistemi bile parçalayıcı etki yapabilecekti. Her federe devlette ortaya çıkabilecek tek partiler, bu federe devletlerin temsilcisi oldukları etnik parçalanmaları daha da derinleştirirdi. Üstelik, geleneksel seçkinler olan kabile şeflerinin gücü de böylelikle kırılmış olacaktı. İşte Lumumba, bölgeciliğe kesinkes karşı olan Afrika milliyetçiliği tarafından benimsenecek olan bu fikirleriyle Kongo kurtuluş hareketine evrenselliğin damgasını vurdu.

Üçüncü olarak Lumumba, Afrika milliyetçiliğinin gelişme biçiminin de tipik bir örneğini sergiledi. Kongo kurtuluş hareketi, daha nice Afrikalı örnekler gibi, gerçek ve olgun bir milliyetçilik hareketi yerine yalnızca bir başlangıç tepkisinden ibaret olan bir "ilkel protesto" hareketi üzerine oturmuş olduğundan, başarısız oldu. Bunun en sağlam göstergesi, Kongo'nun bağımsızlıktan tam 12 gün sonra kaos içine düşmesidir. Hareket, milliyetçi ideolojinin değil modernleşme aşamasında, daha baştaki ulusal birlik kurma aşamasında çözülüp dağılıverdi.

Son olarak, Lumumba'nın yaşamı, başına geçmek istediği kurtuluş hareketinin sömürgecilikle ilişkisi açısından da Afrika'nın öyküsünü özetledi. Zenciye bağımsızlık vb. verilecekse, bunun ölçüsünü saptamak sömürgeci ülkenin ve uluslararası kapitalist düzenin bileceği işti. Nitekim Lumumba'yı elleriyle öldürdüğü söylenen karşı-devrimci lider Çombe'nin maden zengini Katanga bölgesinden çıkmış olması rastlantı değildi. "Union Minière de Katanga" şirketi, Yeni Sömürgecilik kavramı henüz icat edilmemiş olduğu için, düzeni babadan kalma yöntemlerle koruma yoluna gitmişti.

Lumumba'nın bilgi düzeyi çok tartışılabilir. Ayrılmacı Katanga'ya karşı BM Barış Gücü'nün kendi emrine verilmesini isterken, BM'nin böyle bir şeyi yapamayacağını büyük olasılıkla bilmiyordu bile. Bilinç düzeyi de tartışılabilir. Gerçek milliyetçiliğin oluşmaya fırsat bulamadığı bir kabile ortamı içinde Batetela gibi ufacık bir kabileden gelip, koca kabileleri arkalarına almış Kasavubu'larla ve Çombe'lerle başa çıkamayınca, zenci peygamber Kimbangu'nun mehdici kilisesinden medet umduğu doğrudur. Ayrıca, BM kuvveti gelmezse Sovyetler Birliği'ni yardıma çağırma tehdidinin kendi ölüm fermanıyla aynı şey olduğunu farketmemiştir.

Fakat tartışma götürmeyecek bir şey varsa, o da, 1950'lerin Belçika Kongosu koşulları içerisinde gerek yetişmesiyle, gerek getirmek istediği temel ilkelerle, gerek önderliğini yaptığı olayın gelişme ve son bulma modeliyle, Patrice Emery Lumumba'nın, Kongo'nun yetiştirdiği tek milliyetçi önder olduğu gerçeğidir. □

Baskın Oran

KONGO'NUN MİLLİYETÇİ ÖNDERİ

1960'lı yıllar Afrika kıtasındaki sömürgelerin bağımsızlıklarını kazandıkları bir dönem oldu. Ancak, bu ülkelerin pek çoğunda bağımsızlık sonrasında da dış müdaheleler sona ermedi ve özellikle iç sorunlar nedeniyle ortaya çıkan bölünmeler, sömürgeci güçlere müdahele için fırsat yarattı. İşte Kongo, ya da bugünkü adıyla Zaire, bu duruma gösterilebilecek en iyi örneklerden biridir.

Kongo, 1484'te Diego Cao adlı Portekizli bir denizci tarafından keşfedildi. 19. yüzyılın ikinci yarısında ünlü kaşif Livingstone'u aramak için Afrika'ya gelen İngiliz gazeteci Henry M. Stanley, bütün Afrika ülkeleri ile birlikte Kongo'yu dolaştı ve bölgenin haritasını çıkardı. Ülkesine dönüşünden sonra İngilizleri Kongo'nun sağlayabileceği çıkarlar konusunda ikna edemeyince, Belçika Kralı II. Leopold'un davetini kabul ederek onun hizmetine girdi. 1844'te Kongo Belçika Kralının malı oldu. Ülkeye "Bağımsız Kongo" adı verildi. Ancak, adının önündeki "bağımsız" sözcüğü yalnızca Kongo'nun Sömürgeler Bakanlığı'na bağlı olmayıp, kralın özel mülkü olduğunu gösteriyordu. 1908'de kralın, Kongo'daki "kişisel" haklarını Belçika ulusuna devretmesiyle ülke "resmen" Belçika'nın sömürgesi oldu.

Belçikalılar için zengin bir maden yatağı olan Kongo'da sömürge yönetimine karşı ilk ayaklanmalar *Kimbangizm* adlı dinsel bir hareketle başladı. Halk, vergilerini vermeyi reddetti, beyazlardan gelen her türlü madde geri çevrildi. Bunu başka ayaklanmalar da izledi. Ancak, bütün bunlar ciddi, örgütlü hareketler olmaktan henüz çok uzaktı. Sömürge yönetimine karşı ilk ciddi karşı çıkışlar II. Dünya Savaşı sonrasında başladı. Savaş çok şeyi değiştirmiş ve özellikle kentli kesim yönetime katılma taleplerini dile getirmeye başlamış, kilise çevrelerinde bile sömürge yönetimine karşı kuşkulu bir hava doğmuştu. Nitekim, kilisenin koruyuculuğu altında 1956'da yayımlanmaya başlayan *Conscience Africaine* (Afrikalılık Bilinci) ırk ayrımına karşı çıkıyor ve ilk kez bağımsızlıktan söz ediyordu.

Öte yandan, kabile düzeyinde örgütlenen dernekler de bu yıllarda siyasal partilere dönüşmeye başlamışlardı. Bunların en önemlisi Bakongo kabilesinin kurduğu ABAKO (Alliance des Ba-Kongo-Bakongo İttifak) idi. 1954'te başına Joseph Kasavubu'nun geçmesiyle dernek tam bir siyasi partiye dönüştü. 1958 yılı sonlarında ise bir başka hareket MNC (Mouvement National Congolais-Kongo Ulusal Hareketi) ülkenin siyasal yaşamında söz sahibi olmaya başladı. Ülkeyi bağımsızlığa götürecek olan bu hareketin önderi Patrice Emery Lumumba'ydı...

Lumumba, 2 Temmuz 1925'te Kasai bölgesindeki Katoka Komba'da doğdu. Fakir bir ailenin oğluydu. Diğer Afrikalı çocuklar gibi toz ve çamur içinde büyüdü. 13 yaşma geldiğinde Protestan misyonerler okulunda eğitim görmeye başladı. Ancak, iki yıl sonra Tanrı'nın "beyaz" olduğunu söyleyen bir misyonerle tartıştığı için okuldan atıldı. Bir kaç yıl sonra köyünden ayrılıp, Kindu kentine gitti ve bir kalay şirketinde çalışmaya başladı. O yıllarda, *évolué* (eğitilmiş) Afrikalılar için kulüpler kurulurdu. Amaç, kendi kültüründen kopmuş, Avrupalılaşmış Kongolular yetiştirmekti. Lumumba da böyle bir kulübe devam ediyor, yerel dergiler için şiirler ve denemeler yazıyordu. O günlerde ülkesinin kalkınması için tek çıkar yolu Belçikalılarla işbirliğinde gören Lumumba Belçikalıların gözünde "eğitilmiş" bir Afrikalı idi. Nitekim, Belçika yurttaşlığı için başvurusu hemen kabul edildi ve yurttaşlık belgesi aldı. Ardından bir dostu aracılığıyla Leopoldville postanesinde bir iş buldu. Görevinde gösterdiği başarı nedeniyle 1948'de Stanleyville postanesinin muhasebe şefi oldu.

1950'li yıllarda diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi Kongo'da da bağımsızlık düşüncesi hızla yaygınlaşmaya başlamıştı. Çeşitli kabileler tarafından birbiri ardına dernekler kurulduğu bu dönemde Lumumba'nın da görüşleri değişti. 1955'te Belçika İşçi Sendikaları'ndan bağımsız bir memur sendikasının Orientale bölgesi başkanı olan Lumumba, aynı yıl Kongo'daki Belçika Liberal Partisi'ne girdi. Yine o günlerde, Kongo'ya gelen Belçika Kralıyla tanışarak Kongo'nun sorunlarını tartıştı. Bu olay ona büyük ün kazandırdı. Ertesi yıl, Belçika Sömürgeler Bakanı'nın davetlisi olarak Belçika'ya gitti. Ülkesine dönüşünde postanedeki bir yolsuzluğa karıştığı gerekçesiyle tutuklandı. Tutuklanması, özellikle Liberal Parti çevrelerinde tepkilere yol açtı. Sonunda cezası iki yıldan altı aya indirildi; serbest bırakıldıktan sonra bir bira fabrikasında çalışmaya başladı.

LUMUMBA MNC'Yİ KURUYOR

Birkaç yıldan beri ülkesinin bağımsızlığı üzerine düşünmeye başlamış olan Lumumba, Ekim 1958'de arkadaşlarıyla birlikte MNC (Mouvement National Congolais Kongo Ulusal Hareketi) adlı partiyi kurdu. Bu günlerde Kongo'nun geleceği üzerine iki ayrı görüş belirlemişti: federatif ve birlikçi eğilim. Lumumba'nın önderliğindeki MNC, ABAKO ve benzeri partilerden farklı olarak kabile temelindeki örgütlenmelere karşı çıkıyor ve kabileciliği bağımsızlığa giden yolda bir engel olarak görüyorlardı. Bu nedenle, özerk eyaletlerden oluşan federatif bir sistemden değil, güçlü bir merkezi hükümetten yanaydılar.

Lumumba'nın, Aralık 1958'de Gana'nın başkenti Akra'da yapılan Afrika Halkları Toplantısı'na katılması siyasal görüşlerinin

biçimlenmesinde etkili oldu. O zamana değin klasik anlamda bir milliyetçi olan Lumumba, toplantı sırasında Nkrumah'la tanıştı ve onun önderliğindeki Panafrikanizm akımından etkilendi. Artık, Afrika'daki tek tek ülkelerin siyasal bağımsızlıklarını kazanmalarının yetmeyeceğini biliyordu. Emperyalizmin iktisadi egemenliğinin yıkılması için bütün Afrika'nın birleşmesi gerekiyordu. Nitekim, toplantı sırasında "Kongo halkı Afrika'nın üzerinde esen özgürlük rüzgârının farkındadır" diye başladığı konuşmasında ülkesinin stratejik konumu nedeniyle ülkesinde verilen mücadelenin tüm Afrika kıtası için önemini vurguladı. Ülkesine döndükten sonra, Akra'da alınan kararları ve Panafrikanizm düşüncesini halka anlatmak için mitingler düzenledi. 29 Aralık 1958'de MNC'nin programını Akra'da alınan kararlara göre değiştirdi.

OCAK 1959 AYAKLANMASI

1950'lerin sonlarına gelindiğinde sömürge yönetimine karşı duyulan hoşnutsuzluk iyice artmıştı. ABAKO'nun bir toplantısının yasaklanması üzerine Leopoldville'de başlayan ayaklanmalar sırasında 50 kişi öldü, 200'den fazla kişi de yaralandı. Ayaklanma sert bir biçimde bastırıldı, ABAKO lideri Kasavubu tutuklandı. Bu ayaklanma Belçikalılara ülkeye bağımsızlık verilmesi için gerekli önlemlerin hemen alınmasının gerektiğini göstermişti. Belçika hükümeti, 13 Ocak'ta bir bildiri yayınlayarak Kongo'nun bağımsızlığının aşamalı olarak tanınacağını açıkladı. Bu plana göre, Aralık 1959'da yapılacak belediye ve eyalet seçimlerinden sonra Kongo'nun aşamalı olarak bağımsızlığa geçmesi öngörülmüştü. Bu kararı yeterli görmeyen Lumumba, seçimlerden önce geçici bir hükümetin kurulmasını, aksi halde seçimlere katılamayacaklarını bildirdi. Lumumba'nın bu önerisi diğer siyasi partiler tarafından da kabul gördü. Kongo'daki tüm siyasi partilerin katıldığı olağanüstü bir kongrede seçimleri boykot kararı alındı. Bu olay Kongo halkı üzerindeki baskıların artmasına neden oldu. Baskılar sonucu 30 Ekim'de Stanleyville'deki patlak veren ayaklanma sırasında 30 kişi öldü. Lumumba halkı ayaklanmaya kışkırttığı gerekçesiyle tutuklandı. Bu arada MNC karar değiştirdi ve sömürge yönetimine partinin gücünü göstermek için seçimlere katılacaklarını bildirdi. MNC Stanleyville bölgesindeki oyların yüzde doksanını aldı. Artık, bağımsızlık yolu açılmıştı.

YUVARLAK MASA TOPLANTISI

Kongo'nun bütün siyasal parti liderleri Brüksel'deki yapılacak bir yuvarlak masa toplantısına katılmak için Ocak 1960'da Belçika'ya gittiler. ABAKO lideri Kasavubu, Katanga'daki Baluba kabilesinin başkanı Sendwe, Bangala kabilesi başkanı Bolikango, CONAKAT Partisi başkanı Moiz Çombe, CEREA başkanı Kabamura'nın katıldığı toplantıda MNC'yi Joseph Mbuyi, Victor Nendaka, Joseph Kasongo ve Jean Pierre Finant temsil ediyordu. Lumumba ise hâlâ hapisteydi.

Toplantı, 20 Ocak 1960'ta Belçika Başbakanı Gaston Eyskens'in yaptığı bir konuşmayla açıldı.

Delegelerin baskısı üzerine 25 Ocak'ta

Kongo 1483'te Portekizli denizci Diego Cao tarafından keşfedildi. Ancak bu zengin ülkenin bir Belçika sömürgesi olması 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlar Bu tarihlerde maceracı bir kişi olan Henry Morton Stanley, bütün Afrika'yı dolaşmış ve burada özellikle kabile şefleriyle sağlam dostluklar kurmuştu. Stanley'in gezileri Avrupa'da birçok kişi ve çevrenin ilgisini de çekmişti. Bunlardan biri de şöhret tutkunu Belçika Kralı II. Leopold idi. Kral, Stanley'e kendi hizmetinde çalışmayı önerince bunu reddetmeyen gezgin Kongo'ya dönerek kabile şefleriyle anlaşmaya vardı. Bu anlaşma sonucunda Kongo II. Lepold'un kişisel malı oldu. 1884'te de Avrupalıların Berlin'de yapmış olduğu bir konferansta bu fiili durum onaylanarak ,"Bağımsız Kongo" adı verilen bu ülke resmen kralın özel malı haline geldi.

19. yüzyılın ikinci yarısında Afrika'da misyonerler

II. Leopold'un özel mülkü olan Kongo'da krala bağlı olarak kurulan yerli birliklerin kendi halklarına uyguladıkları kırbaçlı ceza yöntemi.

Kongo II. Lepold'un özel mülkü haline geldikten sonra Belçikalılar buraya yerleşmeye ve tam bir sömürge yönetimi kurmaya başladılar. Bu yönetim tarihin o güne kadar görmediği en kanlı yönetimlerden biri oldu. Ülkenin kauçuk ve fildişi kaynaklarını yağma eden beyazlar kısa bir süre içinde zorbalığı iyice yerleştirerek, verdikleri işleri yapmayan Afrikalılar'ın ellerini kesmeye ve öldürmeye başladılar. Bu arada II. Leopold adına kurulan Afrikalı birliklere kendi halklarına karşı zorbalık yapılması için emir veriliyor ve bu birlikler beyazların kanlı yönetimlerinin ayakta durmasına yardımcı oluyorlardı. Sonunda gösterilen tepkiler karşısında kral bu ülkedeki kişisel haklarından vazgeçerek, tüm egemenlik haklarını Belçika'ya devretti. Bu Kongo'nun doğrudan sömürgeler bakanlığına bağlanması demekti. Ama sonuçta hiçbir şey değişmeyecek, tam tersine Kongo'nun yağması daha bilinçli bir biçimde sürdürülecekti.

II. Leopold'un kurduğu birlikler.

serbest bırakılan Lumumba ertesi gün uçakla Brüksel'e geldi. Brüksel'de gazeteciler ve kendisini destekleyenler tarafından sevgi gösterileriyle karşılanan Lumumba, toplantının en önemli adamı olarak görülüyordu. 20 Şubat'a değin süren toplantının en tartışmalı konusu bağımsızlığın tarihi oldu. Kongolular bağımsızlığın 1 Haziran'da tanınması konusunda ısrar ederken, Belçika heyeti bunun daha ileri bir tarihe bırakılmasını istiyordu. Sonunda, 30 Haziran bağımsızlık günü olarak kabul edildi; seçimler ise Mayıs'ta yapılacaktı. Kongolu liderler yuvarlak masa toplantısı kararlarını kendilerinin "zaferi" olarak görürken, Belçika Kralı Baudoin toplantının kapanışı nedeniyle verdiği yemekte dedesi II. Leopold'e övgüler yağdırıyor ve bağımsızlığı Belçikalıların Kongolulara bir bağışı gibi gösteriyordu.

BAĞIMSIZLIK: LUMUMBA BAŞBAKAN OLUYOR

Ulusal ve yerel düzeyde yapılan seçimler sonunda MNC 137 kişilik mecliste 41 milletvekili ile en fazla sandalyeye sahip oldu. Çombe'nin CONAKAT partisi ise meclise 8 milletvekili sokabilmiş, ancak Katanga Eyalet Meclisi'nde çoğunluğu elde etmişti. Çombe'nin eyalet meclisinde kazandığı çoğunluk gelecekteki tehlikenin habercisiydi. Maden yatakları bakımından Kongo'nun en zengin eyaleti olan Katanga, Kongo bütçesinin yüzde 65'ini sağlamaktaydı. Bu madenlerin işletmesi Union Miniere adlı Belçika şirketine aitti. Çombe de açıkça olmasa da Union Miniere'nin desteklediği bir politikacıydı.

Dünyanın dört bir yanından gelen temsilcilerin katıldığı bağımsızlık törenleri Leopoldville'deki Palais de la Nation'da yapıldı. Belçika Kralı I. Baudoin, Kongo'nun bağımsızlığını tanıdıklarını açıklayan konuşmasında, önce II. Leopold'e teşekkür ettikten sonra sözlerine şunları ekledi: "... Kongo'yu kara ve demir yolları ile donatıp insanların birbirleriyle ilişki kurmalarını ve aralarındaki düşmanlıklara son vermelerini sağladık. Afrika'daki bağımsızlık hareketini en iyi anlayan Belçika olmuştur.

Daha sonra kürsüye gelen Lumumba'nın konuşması ise ılımlı olmaktan çok uzaktı. Lumumba, Kongo halkının 80 yıl boyunca sömürge yönetimi altında nasıl acı çekip sömürüldüğünü ve yalnızca "siyah" olması nedeniyle nasıl aşağılandığını anlattıktan sonra sözlerini şöyle sürdürdü: "... Artık, Kongo Cumhuriyeti kuruldu ve bütün acılar sona erdi. Ülkemizin geleceği şimdi bizim ve çocuklarımızın ellerindedir. Şimdi yapmamız gereken tüm yasaları gözden geçirip, her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve bir barış ortamı kurmaktır.

Lumumba Afrikalı delegelerin alkışları arasında kürsüden indi. Ne var ki, Kongo'nun sosyo-ekonomik durumu Lumumba'nın bu isteklerini karşılamaktan çok uzak, hükümet ise deneyimsizdi. Görünürdeki bütünlüğe karşın, hükümet içinde de birlikçiler ve federasyon yanlıları arasındaki görüş ayrılıkları sürüyor, özellikle Katanga içten içe kaynıyordu. Nitekim, bağımsızlıktan bir hafta sonra başkentteki II. Leopold kışlasında başlayan ayaklanmalarla ülke bir kargaşa dönemine girdi.

AYAKLANMALAR BAŞLIYOR

Lumumba'nın başbakan oluşundan beri Çombe ve yandaşları, merkezi hükümetle yakın işbirliği içine girmekten dikkatle kaçınmaya başlamışlardı. Lumumba ile CONAKAT arasında yapıldığı ve Kasavubu'nun devlet başkanı olması durumunda Lumumba'nın hükümet başkanlığına getirilmesinin kararlaştırıldığı ileri sürülen gizli antlaşma artık Çombe tarafından kabul edilmiyordu.

Bu arada Belçikalılar, Katanga'da Çombe'nin yerel hükümet kurmasını istiyorlar ve bu doğrultuda bir dizi manevra yapıyorlardı. Çombe ise 17 Haziran'da Léopoldville'e giderek yeni parlamento üyeleriyle görüşmelere girişti. Başkentte süren politik kargaşa, Çombe'yi geleceğe ilişkin olarak umutlandırıyordu. Yakın dostlarına, "Leo-

poldville'deki bu düzensizlik sürerse, Kongo Katanga'yı kaybeder" diyordu. Bağımsızlığa bir hafta kala ise Katanga, Kongo'dan ayrılabileceğini açıkça ilan etti: Lumumba'nın başbakanlık ve savunma bakanlığını elinde bulundurması, Çombe ve arkadaşları için, Kongo'da düzensizlik anlamını taşıyordu. Çombe'nin politik düşmanı Jason Sandwe'nin Katanga'ya devlet gözlemcisi olarak atanması, durumu daha da ağırlaştırmıştı.

2 Temmuz'da Belçika'nın eski dışişleri genel sekreteri Baron Jan von den Bosch, yeni Kongo büyükelçisi olarak Leopoldville'e geldi. Kongo'yu karışıklıklara itecek olan senaryo sahneye konmaya başlanmıştı. Aslında yeni hükümet görevlileri ile eski sömürge yöneticileri içiçe çalışıyorlardı. Devlet kuruluşlarında tam bir kargaşa hüküm sürüyor, deneysiz Kongolu yöneticiler, Belçikalılar tarafından yönlendiriliyorlardı. Bu arada, daha da önemlisi, güvenlik örgütü Kamu Gücü Belçikalı general Janssens'in yönetimi altındaydı.

Kamu Gücü aylardan beri düzeni sağlamayı başaran bir örgüttü ve şimdi de Cumhuriyet'in bekçisi durumundaydı. Ancak örgüt hâlâ Belçikalı komutanların yönetimi altındaydı ve Kongolu askerler bu durumdan hoşnut değillerdi. Örgüt şimdi Kongo Ulusal Ordusu olmuştu, ancak sivil yönetim gibi o da, sömürgeci-yeni yönetici çelişkisini yaşıyordu. Kongolu askerlerin tek güvendikleri Lumumba idi. Fakat o günlerde başı başka çevrelerle de dertte olan liderleriyle görüşemiyorlardı. Bağımsızlık onlar için henüz herhangi bir değişiklik getirmemişti.

İşte, II. Leopold kışlasındaki ayaklanma bu koşullar altında patlak verdi. Askerlerin kışlanın kantininde yaptıkları toplantıda dile getirdikleri talepleri şunlardı: General Jannsens'in derhal görevinden alınması, Kamu Gücü'nün Afrikalılaştırılması, askerlerin aylıklarının artırılması. 6 Temmuz günü sokaklara dökülen askerler parlamentoyu ve Lumumba'nın evini sardılar. Lumumba, bu gergin hava içinde hemen Leopold kışlasına giderek askerlerle bir toplantı yaptı. General Jannsens'in görevinden alınıp yerine Victor Lundula'nın getirildiğini söylemesi askerleri biraz yatıştırmıştı. Ayrıca, bu yeni düzenlemeye göre Lundula başkomutan, Mobutu ise genelkurmay başkanlığına getirilmişti. Bunun üzerine askerler kışlalarına çekildiler. Ancak, ertesi gün Luluabourg kışlası ayaklandı. Artık, olayların önü alınamıyordu...

KATANGA'NIN AYRILMASI

8 Temmuz günü Moise Çombe, Lumumba ile görüşmek amacıyla Leopoldville'e geldi. Ancak hükümet Leopold askeri kampındaydı. Çombe, söyleyeceklerinin Kongo'nun geleceğiyle ilgili olduğunu vurgulayarak başbakanla görüşmekte ısrar etti ve kampa geçti ama yine başarılı olamadı. Sonuçta, "Lumumba, beni ihmal ettiğine çok pişman olacak" diyerek Katanga'ya döndü:

Aynı akşam Katanga Yerel hükümeti, madencilik şirketlerinin korunması ve Kuzey Rodezya ile Angola'ya kaçmaya başlamış olan Avrupalıların can güvenliklerinin güvence altına alınması amacına yönelik olarak Belçika'nın askerî müdahalesini resmen kabul etti.

10 Temmuz Pazar günü, Katanga'daki Avrupalı yöneticilerin istemi ve Belçika dışişleri bakanı Wigny ile savunma bakanı Gib-

Kongo'da bağımsızlık yolunda ilk direnmeler II. Dünya Savaşı'ndan sonra başladı. İlk eylemler Kamu Gücü *adlı örgüt tarafından yürütülüyordu. 1959'a gelindiğinde ise MNC'nin başını çektiği ayaklanma sonucu getirecek, Brüksel'de yapılacak yuvarlak masadan sonra bağımsızlık ilan edilecekti.*

1959 Ocak ayındaki ayaklanmalardan bir görünüm.

1960 Ocağı'nda Brüksel'e giden heyette Kongo'nun bütün parti ve gruplarının temsilcileri vardı. Bu toplantının amacı gelecekteki yönetim biçimini belirlemekti. Ancak MNC temsilcileri Lumumba'nın hapiste olduğunu öne sürerek, toplantının yapılmamasını istediler. Bir birlik oluşmuştu. Baskı üzerine Belçika hükümeti Lumumba'nın serbest bırakılması için Katanga'ya acele telgraf çekti. Ardından Lumumba özel bir uçakla Brüksel'e getirildi ve sonunda bağımsızlığın 30 Haziran'da ilan edilmesi kararlaştırıldı. 30 Haziran 1960 günü yapılan bağımsızlık töreninde konuşan Lumumba şunları diyordu: "Kardeşlerim, yeni bir mücadelenin eşiğindeyiz. Bu ülkemizi refah ve barış içinde yaşatma mücadelesidir. Kongo'nun bağımsızlığı tüm Afrika'nın bağımsızlığı ve kurtuluşunda bir adım olmuştur. Şimdi Afrika'nın siyah insanının özgür olduğunda neler başarabileceğini tüm dünyaya göstermeliyiz." Bu sözler Lumumba'nın birlikte olduğu Kasavubu ve diğerlerinden ne kadar ayrı düşündüğünü gösteriyordu.

Belçika Kralı Baudoin bağımsızlığı ilan eden bildiriyi okuyor

Bağımsızlık sırasında ayaklanan Kongolular.

son'un emri üzerine, onlarca Belçika birliği Elisabethville'e inmeye, Kongolu askerleri silahsızlandırmaya ve sistematik bir biçimde kenti işgal etmeye başladılar. Katanga yine eski sömürge statüsüne dönüyordu.

Çombe, tarihsel kararlarını almaya başlamıştı. Önce, tüm Katanga'da olağanüstü durum ilan edildiğini, amacın ülkeye barış ve düzen getirmek olduğunu, tüm Avrupalıların ve Kongoluların can güvenliklerinin güvence altına alınacağını, bu arada herkesin işinin başına dönmesinin gerektiğini, huzursuzluk yaratanların ise ağır biçimde cezalandırılacağını açıkladı.

11 Temmuz günü Kasavubu ve Lumumba, ülkede barış ve sükuneti sağlamak amacıyla yurt gezisindeydiler. Uçakları bir ara Elizabetville üzerinden de geçmiş, ancak Katangalı yöneticiler inişe izin vermemişlerdi. Bu arada Belçikalılar Katanga'da tüm yönetimi ellerine geçirmişler, Çombe ile arkadaşları, Munungo, Kibwe ve Kimba'yı, Kongo'nun bağımsızlığını yok etme amaçlarına tümüyle alet etmişlerdi. Katanga'nın bağımsızlığını hiçbir Avrupa ülkesi tanımadığı gibi, Belçika da duymamazlıktan gelmişti.

Bu arada Leopoldville'de de Belçikalılar seferber durumdaydı. Kasavubu ve Lumumba'nın yokluğu altında, Gizenga'nın başkanlığında toplanan bakanlar kurulu toplantılarına, Belçikalı eski sömürge yöneticilerinin yanısıra ABD'li büyükelçi Timberlake de katılıyor, duruma sürekli müdahale ediyordu. Bu arada hükümette ABD hükümetinden yardım isteme eğilimi gelişiyor, bu durum Kenyalı yöneticiler arasında anlaşmazlıklara yol açıyordu.

12 Temmuz günü Lumumba, bir bildiriyle Belçika'nın Kongo'ya askerî müdahalesini resmen kınadı. Kongo bağımsız bir ülkeydi ve yabancı askerlerin bu ülkeye girmesi, ancak hükümran Kenya yönetiminin isteği üzerine olabilirdi. Aynı günün akşamı Kenya hükümeti, ABD hükümetinden Belçika işgaline karşılık 3 bin kişilik askerî yardım talebinde bulundu. Ancak bu isteğin yerine getirileceğine ilişkin bir belirti bulunmuyordu.

Devlet başkanı Kasavubu ise, Kasai ve Katanga'ya düzenleyeceği geziye çıkmadan önce Birleşmiş Milletler genel sekreterinin temsilcisi Ralph Bunche ile görüşerek, BM Barış Gücü'nden yardım istedi. Toplantıya Lumumba, Gizenga, Bomboko'nun yanı sıra birçok Kenyalı bakan da katılmıştı. Sonuçta Lumumba, genel sekretere resmî bir mektup yazarak, ülkedeki işgalin kaldırılması, ulusal güvenliğin temin edilmesi ve ulusal ordunun düzenlenmesine yardımcı olunması amacıyla, BM barış güçlerinin, diğer uzman ve teknisyen kadrolar ile birlikte Kongo'ya gönderilmesini istedi.

BM BİRLİKLERİ GELİYOR

Belçikalıların Kongo'ya müdahalesi ve Katanga'nın ayrılması Kongo'ya müdahalesi ve sızlığını koruyabilmesinin Afrika'nın özerklik mücadelesinde önemli bir aşama olacağına inanan diğer az gelişmiş ülke yönetimlerini de telaşa düşürmüştü. Ancak BM'den beklenen askerî gücün gelmesi epey vakit alacağa benziyordu. Çünkü önce Güvenlik Konseyi'nin toplanması, tartışması ve kararı alması gerekiyordu. Bunu dikkate alan Kongo hükümeti 13 Temmuz'da Gana hükümetinden yardım istedi. Ancak Gana da bir eski Belçika sömürgesiydi ve bu ülkeyle ilişkileri sürmekteydi. Yardımı kabul etmekle birlikte, askerî birlikle-

rin nakli için BM'den yardım istediler ve gecikme böylece sürdü.

14 Temmuz tarihli güvenlik konseyi toplantısında Seylan ve Tunus'un sundukları, Kongo'ya yardım tasarısı, Fransa, İngiltere ve Çin'in (Formoza) üç çekimser oyuna karşılık 8 kabul oyuyla benimsendi. Buna göre Belçika'dan Kongo'daki birliklerini geri çekmesi ve Kongo ulusal güvenlik güçlerinin ulusal güvenliği sağlayacak duruma gelene dek, bu ülkeye barış gücü askerlerinin gönderilmesi kararlaştırılıyordu. Aynı saatlerde Kongo, Belçika ile tüm diplomatik ilişkilerini koruyordu.

Birkaç gün sonra BM askerî güçleri Leopoldville'e gelmeye başladı. Başlarına atanan İsveçli komutan henüz gelmemişti. Bu arada Gana lideri Nkrumah'ın gönderdiği genel kurmay başkanı General Alexander da Kenya'daydı. Ancak bu arada Kasavubu ve Lumumba, BM güçlerinin çok yavaş hareket ettiklerini ileri sürerek, Sovyetler Birliği'nden yeni ve resmî yardım çağrısında bulundular. Bu gelişme BM temsilcisi Bunche ile Kongo hükümeti arasındaki ilişkiyi sarsmıştı.

KONGO BM'DE

Bu arada, 17 Temmuz'da, Kongo Birleşmiş Milletler Örgütü'ne kabul edildi. İki gün sonra da BM temsilciliğine atanan Kongo hükümet üyesi Thomas Kanza, beraberindeki üç kişilik bir heyetle, sorunlarını BM yetkililerine anlatmak üzere New York'a gitti. Heyetin başlıca amacı, Güvenlik Konseyi'nin onbir üyesini, Kongo hükümetinin politik çizgisine ve iyi niyetine inandırmak ve bu arada Lumumba'nın New York'a yapacağı ziyaretin ön hazırlıklarını tamamlamaktır. Thomas Kanza'yı dinleyen güvenlik konseyi, karşılıklı tartışmalardan sonra Tunus ve Seylan delegelerinin önerisini bir kez daha kabul etti. Kararda, yabancı güçlerin Kongo'dan derhal çekilmesi isteniyordu.

Lumumba'nın genel sekreter Hammarskjöld ile görüşmeleri de yeterince tatmin edici olmamıştı. Lumumba, Belçika askerî güçlerinin Kongo'dan çekilmesi konusunun açıkça vurgulanmasını istiyordu. Ne var ki, Hammarskjöld, kendisinin güvenlik konseyi kararlarını yürütüyor olmasına değinmekle yetiniyordu. Bu nedenle, görüşmeler sonunda yayınlanan ortak açıklama da oldukça belirsiz ve üstü kapalı olmuş, Kongo'ya teknik ve idari personel yardımı konusunun dışındaki konular oldukça muğlak kalmıştı.

Lumumba, New York'tan Kanada'ya geçerek Kongo sorununu anlatırken, genel sekreter Hammarskjöld de Kongo'ya geçmişti ve hükümet yetkilileriyle görüşmelerde bulunuyordu. Ancak Leopoldville yönetimi, BM genel sekreterini Avrupalı maden sahipleri ve yatırımcıların, sömürgeci

güçlerin temsilcisi olarak görüyor, ona hiç güvenmiyorlardı. Hammarskjöld ise, Kongo radyosunda yaptığı konuşmada bu yargıları kırmaya çalışıyor, güvenlik konseyi kararını ve bu kararın nasıl yürütüleceğini anlatıyordu. Lumumba ise Ağustos başında ülkesine doğru yola çıktı. Londra'da uçak aktarımı sırasında çeşitli Avrupa ülkelerinin buradaki büyükelçileriyle görüştü ve sorunlarını anlattı. Ayrıca Tunus, Fas, Gine ve Liberya'yı ziyaret ederek, bu ülke liderlerinin desteğini sağladı.

Bu arada Gineli lider Nkrumah, Afrika'daki kurtuluş hareketlerinin liderlerini Kongo sorununda merkezî Leopoldville hükümetini desteklemek doğrultusunda örgütlüyordu. Lumumba ile yaptığı görüşmelerde "önemli kararların alındığı"nı ilan ediyordu. İki liderin görüşmelerinin ardından yayınlanan ortak açıklamada, "Kongo ile Gine hükümetlerinin, Afrika'yı sömürgeci güçlerden kurtarma kararlılığı" vurgulanıyordu. İki lider aynı zamanda 25-30 Ağustos tarihleri arasında Afrika zirvesini toplantıya çağırma kararı almışlardı. Ayrıca aralarında yaptıkları bir gizli antlaşmayla Afrika Birliğine yönelik bir adım olarak iki ülkenin bir federasyon halinde birleşmesini kararlaştırmışlardı. Ancak Lumumba bir süre sonra öldürülecek, onun yandaşlarından hiç kimse iktidarı alamayacaktı. Ve Nkrumah bu gizli anlaşmayı ancak Gana'da 1966'da gerçekleşen darbeden sonra açıklayacaktı.

Lumumba, iki haftalık gezisinden döndükten sonra yaptığı radyo konuşmasında, kendisini davet ederek görüşen tüm Afrika ülke liderlerinin Kongo hükümetini ve halkını desteklediğini, Belçika işgalini ve bölgedeki Batılı sömürgeci güçlerin entrikalarını yerdiğini, Kongo halkına yardımcı olmaktan çok Belçika ile uzlaşmalar ara-

Lumumba'nın başbakan olmasından sonra bazı çelişkiler birdenbire keskinleşti. Özellikle Çombe ve yandaşları merkezi hükümeti dinlememe kararındaydılar. Bunu Belçikalılar da körüklüyor ve Katanga'nın ayrılmasını destekliyorlardı. Nitekim Lumumba'yı ziyarete gelip, görüşemeyen Çombe bunu bahane ederek madencilik şirketlerinin korunması için Belçikalı askerleri çağırdı. Ardından Katanga'da olağanüstü durum ilan ederek Belçikalı askerlerin işgalini meşrulaştırdı. Her şey birdenbire altüst olmuştu. Lumumba işgali kınarken, Batı ülkelerini Belçika'nın yarattığı fiili duruma son vermeye çağırıyordu. 24 Temmuz 1960'da New York'da BM genel sekreteri ile görüşen Lumumba ABD yöneticileriyle görüşmek istediyse de bunu başaramadı. Çünkü başkan Eisenhower Lumumba'nın katı bir komünist olduğuna ve onunla görüşmekle Afrika'daki Marksist kurtuluş hareketlerine taviz verileceğine inanmıştı.

Belçika birliklerinin gelmesinden sonra 14 Temmuz'da toplanan güvenlik konseyi Kongo'ya barış gücü gönderilmesini kararlaştırdı. BM genel sekreteri Dag Hammarskjöld Leopoldville'de iken BM kuvvetlerinin Katanga'ya girmesi bekleniyordu. Ancak genel sekreter temsilcisinin Çombe ve partisiyle yaptığı görüşmeden sonra Hammarskjöld birdenbire New York'a döndü. Lumumba bu olaydan sonra kendisiyle görüşmeyen genel sekreteri eleştirerek, onun Belçikalı sömürgecilerle uzlaştığını öne sürecekti.
900 kişilik İsveç Barış Gücü başlarında Dag Hammarskjöld (beyaz gömlekli) Kongo'da.

makla ve esas olarak Batı'nın çıkarlarını savunmakla suçladı. Afrika'da kurtuluş mücadelesi veren ülke ve örgütlerin yardımıyla, Kongo'nun bağımsızlığını ve hükümranlığını koruyacağına ilişkin inancını vurguladı.

LUMUMBA DÜŞÜYOR

Görünürde Belçika askerî güçleri Kongo'dan çekilmişti. Ancak bu yalnızca görünüşte böyleydi, çünkü Belçikalılar Katanga'daki belirli üsleri ellerinde tutmaya devam ediyorlardı. Ayrıca, Katanga'daki jandarma birlikleri tümüyle Belçikalılar'ın denetimindeydi. Ama Belçika'nın güçlerini çekiyor görünmesi, BM'ye, işgal konusunda yapacak birşey bırakmıyordu. Geriye, ekonomik, politik ve sosyal yaşantılarını düzene sokmak konusunda Kongo halkına yardım etmek, bu alanlara ilişkin olarak da çeşitli uzmanlar yollamak kalıyordu. Batılı güçler böylece rahatlamış durumdaydılar.

25 Ağustos'ta Lumumba, Leopoldville'de, Pan-Afrika dışişleri bakanları konferansını açtı. Teorik olarak, bu konferans, Afrika Birliği zirve toplantısının ön hazırlıklarını yapacaktı. Ancak gelişmeler çok farklı bir yönde oldu. Lumumba ve Kasavubu'nun araları gün geçtikçe açılmaktaydı. Lumumba, devlet başkanını fazla önemsemiyor, Kasavubu ise başbakanı dikkatle izliyor ve en küçük hatasını bile kaydediyordu. Konferansın açılış gününde, Kasavubu ve Kalonzi yanlısı fanatik Bakongo Baluba gençlerinin çıkardıkları kanlı olaylar, birçok Afrikalı dışişleri bakanının Leopoldville'e gitmekten vazgeçmesine neden oldu. Böylece konferans sınırlı bir katılımla yalnızca Kongo bunalımını ve genel olarak Afrika dayanışması sorunlarını görüştü. Lumumba, böylece sağlayacağı destekten mahrum kalmış oluyordu.

DESTEK DAĞILIYOR

Afrika devletleri de Kongo sorununa ilişkin olarak kendi aralarında görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Örneğin Liberya, Fas, Tunus ve Etyopya, Lumumba yönetimini zayıf buluyor, sorunun çözümünü, sömürgeci güçlerin ülkeden çekilmesinin yanısıra, Kongo'da daha istikrarlı bir hükümetin kurulmasına bağlıyorlardı. Ayrıca bu ülkeler, daha ılımlı Kasavubu ile sömürgecilik aleyhtarlığı konusunda daha radikal ve sert bir tavra sahip Lumumba arasında, görüş ayrılıkları bulunduğunu farketmeye başlamışlardı. Lumumba ise Cezayir, Gine ve Kamerun liderleriyle daha yakın bir işbirliğine yönelmişti. Bu ülkeler ile birlikte, bir anlamda anti-Fransız bir cephe oluşturuyordu. Kasavubu ise Fransız danış-

JOSEPH KASAVUBU

Aşağı Kongo bölgesindeki Tshela'da doğdu. Katolik misyonerler okulunda öğrenim gördükten sonra yine bu okullardan birinde bir süre öğretmenlik yaptı. 1942'de Belçika sömürge yönetiminde çalışmaya başladı ve başkâtipliğe kadar yükseldi. Bu, Kongolulara açık olan en yüksek görevdi.

Daha sonra Jean Bolikango'nun etkisiyle siyasetle ilgilenmeye başladı. 1950'lilerde sömürge yönetimine karşı, kabile temelinde örgütlenen dernekler kurulmaya başlamıştı. Kasavubu da 1954'te Bakongo kabilesinin kurduğu ABAKO'nun başına getirildi. ABAKO, Kasavubu'nun başkanlığında gerçek anlamda bir siyasal partiye dönüştü.

Aralık 1957'de yapılan belediye seçimlerinde ABAKO büyük bir zafer kazandı ve Kasavubu, Dendale belediye başkanı oldu. Mayıs 1960'ta, Kongo'nun bağımsızlığını kazanmasından bir ay önce yapılan seçimler sonunda ABAKO, MNC'yle birlikte hükümet kurdu; Lumumba başbakan, Kasavubu ise cumhurbaşkanı oldu. İki lider arasındaki anlaşmazlıklar bağımsızlıktan sonra da sürdü ve Genelkurmay Başkanı Mobutu ile işbirliği yapan Kasavubu, Eylül 1960'ta Lumumba'yı görevinden uzaklaştırarak yerine Cyrille Adoula'yı atadı. Ancak daha sonra, Mobutu ile birlikte Lumumba'yı, onu işkenceyle öldürecek olan Çombe'ye teslim etmesi, diğer Afrika ülkelerinin kendisine cephe almasına yol açtı.

Kasavubu'yu Kasım 1965'te kansız bir darbeyle görevinden uzaklaştıran Mobutu, ona daha sonra senatoda onur sandalyesi verdi. Bir süre sonra siyasetten tamamen çekilen Kasavubu 1969'da Boma'daki çiftliğinde öldü. □

Lumumba'nın 24 Haziran 1960'da güvenoyu alan hükümeti. Bu hükümet ABAKO ve MNC'li üyelerden oluşuyordu. Lumumba hem başbakanlık hem de savunma bakanlığını üstlenmişti.

manlarının aracılığıyla Fransız hükümetiyle iyi ilişkilerini kuruyor, müttefikleri İleo, Kalonzi, Bomboko, Delvaux ve Çombe aracılığıyla da Belçika ile iletişimini sürdürüyordu.

Bazı Belçikalı danışmanlar Kasavubu'ya, Lumumba'nın görevden alınması durumunda Çombe'nin merkezî hükümet ile uzlaşmaya hazır olduğunu bildirmişlerdi. Ancak, üzerindeki tüm baskılara karşın Kasavubu, henüz Lumumba ile çatışmaya girmeye yanaşmıyordu. Lumumba'nın halk üzerinde olduğu kadar, parlamento üzerinde de büyük etkisi vardı.

Nihayet, 5 Eylül'da Kasavubu, Batılı müttefiklerin ve BM genel sekreterinin onayını aldıktan sonra radyoda bir konuşma yaparak Lumumba'yı başbakanlık görevinden aldığını ilan etti. Konuşmacı Kongo'da ve diğer Afrika ülkelerinde bomba etkisi yaparken, Batılı ülkelerde büyük rahatlama yarattı. Lumumba'nın, telefonla görüştüğü dostlarına ilk tepkisi, "Kasavubu kendisini Belçikalılara sattı. Çombe ile aynı oyunu oynuyor. Hiçbir zaman gerçekten Katanga'nın ayrılmasına karşı olmamıştı, çünkü er ya da geç, aşağı Kongo'nun da parçalanacağına inanıyordu" biçimindeydi.

Kasavubu'nun konuşmasından bir kaç dakika sonra bu kez Lumumba mikrofona çıktı. Özetle şöyle konuştu:

"Kongo halkı, başınızı dik tutun. Ülkemizin düşmanları ve Belçikalı sömürgecilerin işbirlikçileri bugün gerçek yüzlerini göstermişlerdir. Tüm Kongolu subaylar ve askerler, görevinizin başından ayrılmayın ve ülkemizi bugüne kadar yaptığınız gibi Belçikalı istilacılara karşı kahramanca koruyun."

Ama Lumumba bu konuşmayla yetinmedi. Anayasa bunalımı zihinlerde karışıklık yaratıyordu. Bu nedenle Lumumba aynı günün akşamı iki kez daha radyoya çıktı ve daha uzun ve herhangi bir uzlaşmaya yer bırakmayan konuşmalar yaptı.

Gece geç vakitte toplanan Bakanlar Kurulu ise, hükümetin halk oyunun, parlamentonun ve senatonun desteğine sahip olduğu, devlet başkanının girişiminin Belçikalı ve Fransız emperyalistleri ile onların yerli işbirlikçilerinin bir komplosundan başka birşey olmadığı kararına vardı. Hükümet açıklamasını 6 Eylül sabahı saat 5.00'te radyodan Lumumba okudu. Açıklamada Kasavubu'ya yönelik suçlamalar yineleniyor, devlet başkanının Anayasayı çiğnediği belirtiliyor, eyleminin ihanet olduğu ve bu nedenle yasadışı duruma düştüğü ilan ediliyordu.

6 Eylül günü, hükümet toplantısından sonra, Bomboko ve Delvaux da Kasavubu'nun açıklamasını imzaladılar. Haberi alan Lumumba ve yandaşı bakanlar, derhal bu iki bakanın görevden alınması ve tutuklanması kararını aldılar. Ancak Bomboko çoktan BM kuvvetlerince korunan başkanlık sarayına sığınmıştı. Daha az tedbirli olan Delvaux ise yakalanarak tutuklandı.

7 Eylül günü parlamentoda devlet başkanının kararı tartışılmaya başlandı ve başbakanın cevabı dinlendi: Bu arada, Lumumba'nın odasında gözaltında tutulan Delvaux bir yolunu bularak kürsüye çıktı ve ülkesinin çıkarları adına devlet başkanını desteklediğini açıkladı, hükümetten istifa ettiğini bildirdi. Muhalefet bu fırsattan yararlanarak ağırlığını duyurmaya çalışıyordu. Lumumba, tek tek verilere, kanıtlara dayalı uzun bir konuşma yaparak, tavrının haklılığını anlattı, kendisine karşı gerçekleştirilen girişimin bir komplo oldu-

Lumumba'nın çocukları.

İleri görüşlü, keskin zekasıyla kendini sevdiren bir lider olan Lumumba savunduğu görüşlerden taviz vermedi. Bu onun Kongo'lu diğer liderlerden farklı olan en önemli özelliğiydi.

ğunu vurguladı. "Afrika'da halkın yanında ve emperyalizmin karşısında olan herkes komünisttir, Moskova'nın ajanıdır! Ama emperyalistlerin safında, onların hizmetinde olanlar iyi insanlardır. İşte durum bundan ibarettir kardeşlerim" diyordu Lumumba. Sonuçta parlamento, devlet başkanı ve başbakanın birbirlerini görevden alan kararları, karşılıklı olarak iptal edilmesi kararını aldı.

Ama, 7 Eylül sabahından itibaren Kongo'daki durumun ipleri, artık Kongoluların elinden kaçmıştı.

Katanga'da Belçikalılar ile onların Kongolu işbirlikçileri rahatlarken, Leopoldville'de de Andrew Cordier hükümetin iplerini eline geçirmişti. Lumumba karşıtlarının bulunduğu başkanlık sarayını Faslı fedailerle güvenlik çemberi içine alan Cordier, ulusal radyonun yanısıra, Belçikalıların denetimi altında bulunanların dışındaki tüm havaalanlarının kapatılmasını sağladı.

12 Eylül'de toplanan BM güvenlik konseyi, Kongo'daki yasal rejimin hangisi olduğu konusunda bir karar alamadı. Öte yandan biri Kasavubu tarafından gönderilen Bomboko yönetimindeki heyet, diğeri Lumumbo tarafından görevlendirilen Kanza başkanlığındaki heyet olmak üzere iki heyet Kongo'yu New York'ta temsil ediyordu.

14 Eylül'de herşeyin sonu gelmişti. General Lundula emrinde göz hapsine alındı. Albay Mobutu "politikacıların nötralize edildiğini ve iktidarın ordu tarafından ele

MOIZ KAPENDA ÇOMBE

10 Kasım 1919'da Katanga eyaletinin Sandoa kentinde doğdu. Lunda kabilesinin önde gelen kişilerinden biri olan zengin bir babanın oğluydu. Metodist misyonerler okulunda öğrenim gördükten sonra babasının işlerinin yönetimini üstlendi. Üç kez üstüste iflas ettikten sonra siyasete atıldı.

1950'li yılların sonlarında Kongo'da sömürge yönetimine karşı çeşitli partiler oluşmaya başlamıştı. Bunun üzerine Belçikalılar tarafından açıkça olmasa da desteklenen bazı partiler kuruldu. Bunların en önemlisi Kongo'nun en zengin bölgesi olan Katanga'da kurulan ve başında Çombe'nin bulunduğu CONAKAT Partisi'ydi. Çombe'nin en büyük destekçisi ise Union Miniere adındaki Belçika maden şirketiydi.

Çombe, Katanga'nın ülke ekonomisinin tüm yükünü taşıdığı gerekçesiyle Kongo'dan ayrılarak tam bağımsız bir devlet olmasını savunuyordu. Daha sonra bu görüşünü değiştirerek Kongo'nun yarı özerk eyaletlerden oluşan bir federasyon olmasını önerdi. Ancak bu görüşleri 1960'ta Brüksel'de yapılan yuvarlak masa toplantısında yandaş bulamadı ve Lumumba'nın merkezî bir devlet kurma önerisi kabul edildi. Çombe, Mayıs 1960'ta yapılan seçimlerde Kongo Ulusal Meclisi'ne 8 milletvekili sokabildiyse de Katanga Eyalet Meclisi'nde çoğunluğu elde etti. Böylece Katanga eyalet başkanı olan Çombe, Kongo'da bağımsızlık sonrasında çıkan ayaklanmalardan yararlanarak, 11 Temmuz'da ülkesinin Kongo'dan ayrılarak bağımsız bir devlet olduğunu açıkladı ve kendisini cumhurbaşkanı ilan etti.

Belçika hükümetinden de askerî ve mali yardım alan Katanga birlikleri, bağımsızlığı izleyen günlerde, hem Kongo birliklerine, hem de Lumumba'nın yardıma çağırdığı BM güçleriyle çarpışmalara girişti. Bu arada Kasavubu tarafından görevine son verilen Lumumba, Mobutu yönetimi tarafından yakalanarak Katanga'ya gönderildi ve Çombe'ye teslim edildi. Lumumba burada işkence görerek öldürüldü.

Çombe, 1961'de bir yıldır Cumhurbaşkanı Kasavubu ile sürdürmekte oldukları görüşmelerin sona erdiğini ve Katanga'nın BM'den ayrıldığını açıkladı. Bundan iki yıl sonra, Ocak 1963'te Katanga'nın başkenti Elisabethville'i ele geçirmesiyle Katanga yeniden Kongo'ya bağlandı. Kolvezi kentinde saklanmış olan Çombe, Haziran 1963'te ülkeyi terk ederek İspanya'ya kaçtı.

Bir yıl İspanya'da yaşayan Çombe, Haziran 1964'te başlayan bir ayaklanmayı bastırmak üzere Cumhurbaşkanı Kasavubu tarafından Kongo'ya çağırıldı. Temmuz 1964'te başbakan olduktan sonra, paralı askerler, BM ve Belçika'nın yardımıyla ayaklanmayı bastırdı. Ardından Canaco adlı bir parti kurdu. Ancak, bu partinin Mayıs 1965 seçimlerinde çoğunluğu kazanmasından tedirgin olan Cumhurbaşkanı Kasavubu, Çombe'yi Ekim 1965'te başbakanlıktan uzaklaştırdı. Çombe, Kasım 1965'te General Mobutu'nun bir darbe sonucu yönetimi ele geçirmesinden sonra kaçarak yeniden İspanya'ya sığındı. Mart 1967'de yurduna ihanet suçundan gıyabında ölüm cezasına çarptırıldı. Temmuz 1961'de uçağı kaçırılarak Cezayir'e götürüldü ve tutuklandı. 29 Haziran 1969'da burada öldü. □

alındığını" ilan etti. Radyo yeniden yayına sokuldu, havaalanları açıldı. Tüm sosyalist ülke uzmanları ve teknisyenleri yurtdışı edildi. Katanga ve Kasai'ye yönelik askerî harekât durduruldu. Kalonzi, Çombe ve arkadaşları artık "asi" olarak kabul edilmiyordu. Kısaca artık bir Amerikan sömürgesi olmuştu.

DARBE SONRASI

BM'in Kongo'daki operasyonunun masraflarının üçte birini ödeyeceğini ilan eden ABD artık ülkenin yöneticisi olmuştu. Kongo sanki, en büyük hissedarın yönetim kurulunun yönlendirdiği bir şirket durumuna gelmişti. Güvenlik Konseyi ya da genel kurulda kabul edilen kararlar, önce Washington'un onayından geçiyordu. Diğer tüm Batılı kemsilciler dahi, ABD'nin onayını almadan Kongo'da etkinlikte bulunamaz duruma gelmişlerdi. ABD, Kongo'yu Belçikalılardan arındırmaya başlamakla birlikte, ülkeyi tanıyan bu kişileri de kullanmak durumunda olduklarından, bu girişimlerini dikkatli bir tempo içinde sürdürüyorlardı.

Mobutu tarafından kurulan ve başkanlığı Bomboko tarafından üstlenilen yönetim konseyi, Lumumba karşıtlarıyla doluydu. 8 Ekim'de New York'ta BM Genel Kurulu'nda konuşan Kasavubu, ABD'liler tarafından coşkuyla alkışlandı. Lumumba'yı destekleyen ülkelerin, Kasavubu'nun uluslararası kamuoyunda meşru olarak kabul edilmesini önleyecek ciddi bir etkinlikleri olamıyordu. ABD'liler de Kongo'yu, kendilerine bağlı bir Kongolu'nun aracılığıyla denetlemek istiyorlardı. İşte bu nedenle Kasavubu'yu New York'a getirerek konuşturdular. Görünürde ABD, Kongo Cumhurbaşkanı'nın ve oradaki BM yetkililerinin istekleri doğrultusunda hareket ediyordu. 23 Ekim'de Kasavubu ve heyeti, 19 çekimser ve 24 red oyuna karşılık 53 oyla BM Genel Konseyi'ne kabul edildi. Amerika'nın desteğiyle Kasavubu, uluslararası alanda Kongo'nun tek yasal temsilcisi olarak tanınmıştı.

Evinde karısı ve çocuklarıyla birlikte göz hapsinde tutulan Lumumba'nın ise yaşamı tehlike altındaydı. En azından çocukları ülke dışına gönderilerek güvence altına alınmalıydı. Kongo'daki Mısırlı diplomatlar, hükümetlerinin izin vermesi koşuluyla, Lumumba'ya, çocuklarını Kongo'dan gizlice kaçırma tehlikesini göze alacaklarına ilişkin söz vermişlerdi. Ve o günlerde bu ciddi bir tehlikeydi. Lumumba'nın isteği üzerine durum derhal Nasır'a iletildi ve onayı alındı. Sonuçta, Lumumba'nın iki çocuğu, battaniyelere sarılı olarak evden gizlice çıkartılarak Kahire'ye götürüldü.

Bu arada Lumumba da BM birliklerince koruma altındaki evinden kaçma kararı almıştı.

LUMUMBA ÖLDÜRÜLÜYOR

Lumumba, Mobutu'nun iktidarı ele geçirmesini izleyen günlerde karısı Pauline ve küçük oğlu Roland ile birlikte gizlice Leopoldville'i terk etti. Amacı kendisini destekleyenlerin çoğunlukta olduğu Stanleyville'e giderek Mobutu yönetimine karşı direnişi sürdürmekti. Ancak, 2 Aralık 1960'ta Sankuru Irmağı kıyısında Aşağı Kongo'lu bir politikacı olan Gilbert Pongo komutasındaki birlikler tarafından yakalandı.

Önce başkente geri götürülen Lumumba ardından başkent yakınlarındaki Thysville'de bulunan bir askeri kampta hapsedildi. Lumumba'yla aynı günlerde, hükümetin diğer üyeleri arasında da Stanleyville'e gitmek için yola çıkanlar olmuş, bunlardan bazıları başarabilmiş bazıları ise yakalanarak öldürülmüş ya da hapsedilmişti. Thysville'de Lumumba ile birlikte tutuklu bulunan iki politikacı daha vardı: senato başkan yardımcısı Okito ile gençlik ve spor bakanı Mpolo. Lumumba'nın tutuklanması tüm dünyada yankılara yol açtı. Mali, Gana, Gine, Mısır, SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkeler, Mobutu yönetimini tanımadıklarını göstermek için, o sırada Stanleyville'de bulunan ve Lumumba'nın tutuklanması üzerine sembolik olarak hükümet başkanlığı görevini üstlenmiş bulu-

Kongo'da karışıklıklar başladıktan sonra 5 Eylül 1960 günü Kasavubu Lumumba'yı başbakanlıktan aldığını açıkladı. Bu açıkça bir saldırıydı. Lumumba bunu dinlemeyecekti. Radyoda yaptığı konuşmaya "Kongo halkı ayağa kalk" diyerek başlayan Lumumba, Kasavubu'nun artık devlet başkanı olmadığını ilan ediyordu. Fakat sözlerini "Kongolular ölene kadar yanınızda olacağım" diyerek bitiren Lumumba sonun başlangıcındaydı. Yenilgiyi kabul etmeyen Lumumba 2 Aralık'ta yakalanacak ve Hady kışlasında tutukluyken yanındaki arkadaşlarına "Beni Gandhi gibi öldürecekler" diyecekti." Ama ölümü Gandhi'den de kötü oldu. Emperyalistlerin adamı Çombe'ye teslim edilen Lumumba, Çombe'nin adamları ve Belçikalı askerler tarafından işkenceyle öldürülecekti.

Lumumba'nın yakalanışı.

KRONOLOJİ

2.7.1925	Patrice Lumumba, Kasai bölgesindeki Katoka-Komba'da dünyaya geliyor.
1938	Lumumba, Protestan misyonerler okulunda öğrenim görmeye başlıyor.
1950	ABAKO (Alliance des Ba-Kongo - Bakongo İttifakı) kuruluyor.
1954	Joseph Kasavubu, ABAKO'nun başkanlığına getiriliyor.
1955	Lumumba, bir memur sendikasının Orientale bölgesi başkanı oluyor, Kongo'daki Belçika Liberal Partisi'ne giriyor ve Kongo'ya gelen Belçika Kralı'yla tanışıyor.
1956	Lumumba, Belçika Sömürgeler Bakanı'nın davetlisi olarak Brüksel'e gidiyor ve ülkesine dönüşünde postanedeki bir yolsuzluğa karıştığı gerekçesiyle tutuklanıyor.
1957	Lumumba serbest bırakılıyor ve bir bira fabrikasında çalışmaya başlıyor.
Ekim 1958	Lumumba, MNC'yi (Mouvement National Congolais - Kongo Ulusal Hareketi) kuruyor.
Aralık 1958	Lumumba, Gana'nın başkenti Akra'da yapılan Afrika Halkları toplantısına katılıyor.
1959	Moiz Çombe, Katanga eyaletinde CONAKAT Partisi'ni kuruyor.
Ocak 1959	Leopoldville'deki ayaklanmalar sırasında 50 kişi ölüyor, 200 kişi yaralanıyor. Bunun üzerine Belçika hükümeti Aralık ayında yapılacak seçimlerden sonra aşamalı olarak Kongo'nun bağımsızlığının tanınacağını açıklıyor.
Ekim 1959	Stanleyville'de yeni bir ayaklanma başlıyor. Lumumba, halkı ayaklanmaya kışkırttığı gerekçesiyle tutuklanıyor.
Aralık 1959	MNC, karar değiştirerek seçimlere katılıyor ve oyların yüzde doksanını alıyor.
Ocak 1959	Kongo'nun bütün siyasal partilerinin liderleri, bağımsızlığın tarihini ve koşullarını görüşmek üzere yapılan yuvarlak masa toplantısına katılmak üzere Brüksel'e gidiyorlar.
25.1.1959	Kongolu delegelerin baskısı üzerine serbest bırakılan Lumumba, toplantıya katılmak üzere Brüksel'e geliyor.
20.2.1959	Yuvarlak masa toplantısı sona eriyor, 30 Haziran'da Kongo'nun bağımsızlığının tanınması kararlaştırılıyor.
Mayıs 1960	Brüksel'de alınan kararlar uyarınca seçimler yapılıyor, ABAKO ve MNC birlikte bir hükümet kuruyor, Lumumba başbakan, Kasavubu ise cumhurbaşkanı oluyor.
30.6.1960	Palais di la Nation'da yapılan törenlerle Kongo'nun bağımsızlığı tanınıyor.
Temmuz 1960	II. Leopold kışlasında başlayan ayaklanmalar diğer kışlalara da sıçrıyor. Lumumba, askerlerin isteği üzerine Belçikalı General Jannsens'i görevinden alıyor.
8.7.1960	Çombe, Lumumba ile görüşmek amacıyla Leopoldville'e geliyor, ancak bunda başarılı olamıyor.
10.7.1960	Belçikalılar Katanga'yı işgale başlıyorlar.
11.7.1960	Lumumba ve Kasavubu direnişi örgütlemek için ülkeyi dolaşmaya çıkıyorlar.
12.7.1960	Kongo hükümeti, ABD ve BM'den, işgalcilere karşı askerî ve teknik yardım talebinde bulunuyor.
13.7.1960	Kongo hükümeti Gana'dan yardım istiyor, ayrıca BM yardımının gecikmesi durumunda Bandung Antlaşması ülkelerine başvuracağını ilan ediyor.
14.7.1960	BM Güvenlik Konseyi, Kongo'nun işgalini kınıyor ve bu ülkeye BM Barış Gücü askerlerinin gönderilmesine karar veriyor. Birkaç gün sonra da BM askerleri Leopoldville'e inmeye başlıyor.
17.7.1960	Kongo BM'ye kabul ediliyor.
24.7.1960	Lumumba, BM'de konuşma yapmak ve temaslarda bulunmak üzere New York'a gidiyor. ABD yetkilileri Lumumba ile görüşmeyi reddediyorlar. Lumumba daha sonra Kanada'yı, Fas'ı, Tunus'u, Gine'yi, Liberya'yı ziyaret ediyor.
5.8.1960	BM Genel Sekreteri Hammarskjöld, Leopoldville'den ayrılarak New York'a dönüyor.
25.8.1960	Afrika Birliği Bakanlar Konseyi beş gün süreyle Leopoldville'de toplanıyor, Kongo merkezî hükümetini destekliyor.
27.8.1960	Lumumba, Stanleyville'e giderek, Katangalı asi birliklere karşı savaşa ağırlığını koyuyor ve Kongo birlikleri başarıyla ilerlemeye başlıyor.
5.9.1960	Devlet Başkanı Kasavubu, Lumumba'yı görevden aldığını açıklıyor. Lumumba ise radyo konuşmasıyla Kasavubu'yu tanımadığını bildiriyor ve "yasadışı karar" olarak ilan ediyor.
6.9.1960	Bakanlar kurulu, kendisini meşru, devlet başkanını yasadışı ilan ediyor. Bakanlardan Bomboko ve Delvaux, Kasavubu'nun safına geçiyorlar.
7.9.1960	Parlamento, başbakan ve devlet başkanının karşılıklı kararlarını iptal ediyor ve onları uzlaştırmaya çalışıyor. Ama Kasavubu, parlamentonun bu hakkının bulunmadığını bildiriyor. ABD Başkanı Eisenhower, Kongo'daki Sovyet varlığını eleştiriyor.
12.9.1960	BM Güvenlik Konseyi, Kongo'da kimin yasal yönetici olduğu konusunda kararsız kalıyor.
13.9.1960	Parlamento, Lumumba hükümetine geniş yetkiler tanıyor.
14.9.1960	Albay Mobutu, bir darbeyle yönetimi ele alıyor. Sosyalist ülkelerin temsilcileri yurtdışı ediliyor, radyo ve havaalanları kapatılıyor, Katanga'ya yönelik askerî harekât durduruluyor, Lumumba evinde göz hapsine alınıyor.
15.9.1960	Lumumba, yeni yönetimin "emperyalistlerce satın alınmış" olduğunu ilan ediyor.
27.10.19060	Evinde goz hapsinde tutulan Lumumba ve çocuklarının yaşamı tehlikeye giriyor. Kongo'daki Mısırlı diplomatlar hükümetlerinin izin vermesi koşuluyla çocukların Kahire'ye kaçırılmasını öneriyorlar. Nasır'ın onayı alındıktan sonra çocuklar battaniyeye sarılarak Kahire'ye götürülüyor. Lumumba Birleşmiş Milletler birlikleri tarafından koruma altında tutulan evden kaçıyor.
2.12.1960	Lumumba, Sankuru Irmağı kıyısında yakalanıyor.
Aralık 1960	Mobutu yönetimine karşı ayaklanma söylentileri yayılıyor. Mobutu ve Kasavubu Lumumba'yı kendileriyle işbirliği yapması için ikna etmeye çalışıyorlar.
17.1.1961	Lumumba Okito ve Mpolo ile birlikte Katanga'ya gönderilerek Çombe'ye teslim ediyor.
Ocak 1961	Lumumba Çombe'nin adamları ile Belçikalı askerler tarafından işkence edilerek öldürülüyor.
30.6.1966	Lumumba, Çombe'yi devirerek iktidarı alan Mobutu tarafından "ulusal kahraman" ilan ediliyor.